

Årets gang på Hegnstrup. Anden artikel.

Det beskyttede klima i drivhuset bliver udnyttet til fulde i vintermånederne, og vinterlyet gør, at der kan høstes hele året.

Drivhuset slumrer aldrig

TEKST OG FOTOGRAFIER: DORTE ERNST, AGRONOM

Gennem et år følger vi Allan Clausen, hans arbejde og tanker om driften på Hegnstrup, som han driver på 38. år. Gården ligger i Nordsjælland og samdrives med de omkringliggende gårde, som indgår i en slags bofællesskab. De ca. 30 ha producerer grønsager og kød til stald-dørssalget og til bofællesskabets 25 beboere, som er selvforsynende det meste af året. Derudover produceres stort set frø til alle de 150–200 sorter/arter/underarter, der dyrkes. Man er velkomne til et besøg for selvsyn eller et praktikforløb som frivillig sommerpraktikant.

◀ Driuhuset midt i maj, hvor høsten af vårafgrøderne topper, samtidig med at bl.a. adonis, purløg, løgkarse og rucola blomstrer.

▶ Hvidløg og salat blandet med blomstrende vinterportulak fra jordens frøpulje.

På Hegnstrup er drivhuset centralt for gårdens produktion af grønsager. Her tilbringer adskillige planter den første del, den sidste del eller hele deres liv. Allerede i løbet af februar, når de første solstråler får fat, er der en umiskendelig duft af aktivitet i jorden, så man bliver ramt af en kriblende forårsstemning. Selv om vinteren og i det tidlige forår høstes der mange slags grønt til salatskålen, for i drivhuset kan man finde indplantede, selvsåede og såede afgrøder, der er i vækst i den periode, som englænderne kalder *the hungry gap*.

Der er en enorm kompleksitet og variation i drivhuset, som er udviklet gennem alle årene. Det giver ikke alene mange grønsager, krydderurter, frugter og bær, men skaber også en balance, som begrænser sygdoms- og skadedyrsudvikling så meget, at de har et ubetydeligt niveau.

To dyrkningsæsoner

Drivhuset er på 160 m² (20 × 8 meter), men selvom størrelsen har en betydning for klimaet i drivhuset, kan alt skaleres ned. Et mindre drivhus kan også bruges hele året, og dyrkningsmetoderne på Hegnstrup kan bruges som inspiration.

Der dyrkes direkte i jorden i 5 bede i længderetningen nord-syd. De løber i næsten hele drivhusets længde og har en bredde på 1 meter. Langs soklens kanter er der plads til masser af flerårige blomster, frugttræer, grønsager til frøsætning osv. Bedene dyrkes efter højbedsprincipperne, hvor jorden holdes så løs som muligt, og der ikke bliver trådt dem. Det skaber de bedste udbytter.

Til at markere såriller har Allan konstrueret en rive på en meter med fire store tænder og et skråt skaft. Så kan rillerne hurtigt trækkes op uden at træde ind i bedene.

Der produceres to hovedkulturer: Vinter-forårsgrønt fra 1. november til 1. juni og sommerafgrøder fra 1. juni til 1. november.

Vanding og pasning

I vintermånederne og i det tidlige forår vandes bedene med sprinkler frem til juni–juli. Derefter vandes bedene med en slange, der trækkes langs jorden. På det tidspunkt er planternes bladmasse nemlig blevet så stor, at vandet vil blive liggende for længe på bladene, hvis der vandes med sprinkler, og det vil skabe for gode forhold for skimmelsvampe. I praksis trækkes slangen ned langs rækken, samtidig med at modne afgrøder og frø høstes, bedene bliver luget, visne blade nippes af, vinduer åbnes og snegle fjernes, hvilket ca. svarer til 20 minutters vanding hver morgen. Der tages et bed om dagen på skift mellem de 5 bede.

Der vandes generelt så sparsomt som muligt, for at få planterne til at søge ned i jorden efter vand. Det øger smagen og mindsker sygdomstrykket.

Bedene holdes fugtige det meste af året, men fra midt i september og hele oktober holdes de tørre. Derved reduceres skimmeltrykket specielt i tomaterne. Ligeledes fjernes mange blade for at skabe luft mellem bladene.

Sygdoms-skadedyrsbalance

Allans tilgang til diverse bekæmpelsesmidler, der er godkendt til økologisk dyrkning, er, at de ikke er tilstrækkelig specifikke, og derfor påvirker den naturlige balance for meget. Derfor anvender han ingen midler – hverken på marken eller i drivhuset. I stedet udnytter han naturens egne metoder som stor diversitet, sunde sorter og varieret sædskiftet, og så følger han med i udviklingen – tynder ud, holder igen med vanding, sørger for at der ikke skabes optimale forhold for svampe, skadedyr osv. Samlet set virker alle hans tiltag regulerende og begrænsende, så en enkelt population ikke får lov til at få specielt gode forhold og tager overhånd. Dræbersneglene er dog en udfordring. Det er nødvendigt at indsamle stort set dagligt både i drivhuset og udendørs, da de ellers kan sætte store mængder afgrøder til livs. ▶▶

▲ Den lysende smukke adonis er ikke spiselig, men pynter og er med til at skabe variation.

▲ Drihuset først i marts. Der sprinklervandes indtil bladmassen bliver så stor, at skimmelsvampene får for gode kår. Om natten dækkes de sarteste planter med fiberdug..

▲ Udplantningsplanterne fylder pladsen ud, i takt med at vinter-/forårsgødningerne høstes, og der bliver plads til dem.

▲ Hen mod slutningen af maj topper høsten af forårsgødningerne, og sommerkulturerne begynder så småt at få mere plads. Mod nord står alle de vedagtige faste beboere som druer, ferskner og abrikoser.

▲ Agurker, bønner og dildskærme til frø deles om pladsen i sensommeren.

Årets gang i drivhuset

Det sene efterår

Først i november, foretages en større omlægning. Drivhuset ryddes for sommerafgrøder, og bedene kultiveres let og luges i bund, men der tages dog hensyn til småplanter fra de halvville, selvsåede faste beboere som vinterportulak, vårsalat og dild, som der kan høstes af i løbet af vinteren. De sidste chilier og grønne tomater – ca. 150 kg – tages ind til eftermodning. Rækkerne til nysåning/plantning trækkes op med markørreven.

Når drivhuset er ryddet og gjort klart, plantes de grønsager ind i drivhuset, der ellers er i risiko for vil blive dækket af sne og sidde fast i den frosne jord på marken: Porrer, rosenkål og sølvbeder. Samtidig tages persille, kørvel, bladbede, syre, purløg, mynte, salat og rucola ind med henblik på fortsat vækst og tidlig høst sammen med de sartere krydderurter som rosmarin og timian, der nogen år vil fryse helt tilbage. Nu kan de høstes hele vinteren, deles og være tidligt i vækst igen i foråret.

I november etableres også de bede, der skal huse mange slags tidlig grønt til salatskålen, der skal peppe op på de lidt trætte vinterafgrøder frem til høsten topper i april/maj. Det tidlige hvidløg 'Sprint' og Allans version af

forårsløg sættes samtidig med at rød melde, spinat, bananbønner (som Allan kalder sin valske bønner) og vårsalat sås.

Vinter og tidligt forår

Drivhusets forskellige former for planter fra jordens frøpulje kan som de indplantede og såede høstes tidligt. F.eks. vinterportulak, vårsalat, dild og blomsterpynt som violblomst, judaspenge og løgkarse.

I februar sættes et nyt hold forårsløg, og gulerødder sås. I spinatrækkerne puttes et rødbedefrø ned for hver 10–15 cm. Lidt senere på sæsonen kan der tyndes ud i – og spises af – de små rødbedepanter, der endnu ikke har dannet knold, og et par stængler fra de hvidløg, der først skal høstes som grønne hvidløg i maj.

Ligeledes kan de forskellige salat – f.eks. rød egebladssalat og aspargessalat – høstes efter sideskudmodellen: Når selve salat-hovederne bliver høstet, lades 3–4 sideblade tilbage, og der vil blive dannet et nyt hoved. Planten kan også bruges til at tage frø af. Metoden kan bruges på alle typer af salat.

Først i februar sås de tidlige broccoli, spidskål, blomkål og glaskål til senere ud-

plantning. Ligeledes sås 1. hold tomater og peberfrugter til udplantning 20. maj.

Efterhånden som bedene tømmes for vinterafgrøderne, bliver der fyldt op med plantekasser/systempotter med udplantningsplanter til friland. Pottemulden består af 3 dele: 1/3 er resten af sidste års kompost, 1/3 humusjord fra muldvarpeskud og 1/3 sand eller ler, alt efter hvordan jorden skal være. Blandingen giver en helt perfekt start for planterne.

Slutningen af foråret

I april måned sås 1. hold majs (der sås i 3 hold) og squash. Ligeledes sås de planter, der skal fylde drivhuset i løbet af sommeren som agurker, peberfrugt og 2. hold tomater.

I slutningen af forårssæsonen, i maj, modnes de sene afgrøder af romaine- og iceberg-salat, bananbønner (valske bønner), rødbeder (der nu har dannet små knolde) og majroer. Ligeledes kan de grønne hvidløg og bundter af gulerødder høstes.

Nogle af afgrøderne sættes i flere hold, så de over en længere periode har en perfekt størrelse. F.eks. forårsløg og radiser, der sættes/sås mellem primo april til grundlovsdag.

Forsommer og sommer

I skiftet mellem at forårsplanterne er færdig-høstede, og sommerafgrøderne sættes ind, som regel i den første uge af juni, foretages den årlige grundgødning efter at bedene er rensed for ukrudt og rester af vinter-/forårsplanterne.

Bedene jordbehandles så lidt som muligt, før der spredes ca. en trillebørfuld kompost per 6 m². Komposten håndkultiveres ned i jorden. Det er den eneste gang om året, der gødskes i drivhuset. Komposten skal være rimelig omsat, før den anvendes i drivhuset. Derved undgås den store jordbearbejdning. Komposten har ligget klar ved drivhuset siden først i april, hvor markerne blev gødsket. Her er et læsfuld kompost blevet kørt gennem møgsprederen, hvorved det er blevet findelt og luftet. Det når derfor yderligere at blive omsat, indtil det skal udbringes i drivhuset. Komposten består af husdyrgødning iblandet halm og grønsagsrester.

Jorden er nu gjort klar til sommerafgrøderne, der bl.a. består af mange slags tomater, peberfrugter, agurker, chilier og auberginer. Der plantes også blomster og andre finurlige urter, der skaber et spændende liv i driv-

huset sammen med den frøpulje, der i et vist omfang får lov til at blande sig med de såede/plantede. F.eks. dild, kæmpeverbena, lakridsrod, zinnia, tragtsnerlen, *Ipomeria purpurea*, m.fl.

I august gøres de første forberedelser til de overvintrende kulturerne i drivhuset. Frø af kørvel, rucola og salat sås i marken, så de er klar til at blive indplantet i drivhuset i november og give en tidlig høst.

Ringene er sluttet, årshjulet starter forfra.

De faste beboere

Af de større faste beboere er fire forskellige sorter druer, en fersken, to kiwi, brombær, abrikos, laurbær og en selvbestøvende pære, der netop er plantet. Drivhusets jordbærhøst starter midt i maj, og ferskner, abrikos, kiwi og vindruer er sidegevinst hen over sommer og efterår.

► *Ferskner, abrikoser og kiwi er med til at forsyde sommeren i driuhuset.*

◀ De flere hold af samme kulturer gør, at der langt hen på efteråret er afgrøder, der kan høstes..

▼ Bed med Allans version afforårsløg og indplantet persille sammen med små vinterportulak. Allans »forårsløg« er de mindste løg fra alle typer af løg, der er så små at de ikke kan sælges. Normalt vil løgene gå i blomst i løbet afforåret, men løgene bliver høstet inden blomsten bliver højere end bladene. Forårsløg, *Allium fistulosum*, sås fra frø, men Allan dyrker dem ikke, og synes modellen med de små løg fungerer bedre.

Mistbænkene

Foran drivhuset er der en række mistbænke, hvor porrer og kålplanterne sås. I forhold til direkte såning på friland giver mistbænkene både et godt klima til planterne og reducerer gnæv fra fugle, snegle og andre smådyr.

Først i april sås vinterkålene, og samtidig sås 2. hold af de tidlige kål for at forlænge sæsonen. Derved kan der høstes spidskål fra først i juni til august.

I efteråret lægges enten kompost, tang eller halm på jorden. Det giver en god, jomfruelig jord at arbejde med tidligt den kommende sæson. Det grove materiale skræbes væk, og mistbænkene pålægges, og såreder etableres sidst i marts. Der sås ca. 100 frø pr. meter af de samme sorter som tidligere blev sået i drivhuset (broccoli, spidskål, hvidkål, knudekål og blomkål) og 200 frø pr. meter af efterårs- og vinterporre. 2. hold småplanter er klar til udplantning som barrodsplanter lige efter grundlovsdag, når jorden i marken er blevet lun, og efter porremøllene er stoppet med at flyve.

▼ Allan dyrker 5–6 forskellige sorter tomater, som er valgt ud fra smag, form farve og Martina også grundet tidlighed. Man kan hjælpe tomaterne med bestøvningen og derved skabe større frugtsætning ved at slå let på opbindingssnorene.

Sædskifte i drivhuset

Der er så varieret et sædskifte som muligt, og pladsen i drivhuset udnyttes optimalt. F.eks. sås mange forskellige sorter i den samme sårille. Det fungerer, da de har forskellig vækst/størrelse og høsttidspunkt og derfor kan udvikle sig fint sammen. Derudover bliver sommer- og vinterafgrøderne tilpasset, så de bedst muligt supplerer hinanden.

For at give et indtryk af tankegangen er her et par eksempler på bedene.

Der kan være fra 4–7 rækker i et bed, da det udnyttes at nogle planter er høje og slanke, andre lave og brede, så de kan fylde pladsen mellem. Derudover er der forskellige høsttidspunkter. Nogle bede tilplantes i rækker, nogle tilplantes f.eks. i flader af 1 m² af et bed med en kultur.

Om sommeren plantes i 1 eller 2 rækker pr. bed efter kulturen. Tomater og peberfrugt sættes i 2 rækker og agurker, melon og bananbønner i 1.

Sædskifteplanen for drivhuset vinter/forår og sommer

Hvor der er 4–7 rækker afgrøder i vinter-/forårsbedene, er der 1–2 rækker i sommerbedene. Tomaterne står i 2 rækker og agurkerne i en. I praksis rykker alle planterne i bedene til bedet ved siden af året efter, og derved fungerer sædskiftet.

Bed	Forår 2013	Sommer 2013
1	Overvintrende porrer, radise, rosenkål, timian, rosmarin, kørvel, syre, sølvbede	Tomat
2	Rucola, radise, majroe	Peberfrugt, chili, citrongræs
3	Forårsløg, gulerod, persille	Tomat
4	Spinat, bønner, iceberg, rødbede	Agurk, bønner, melon
5	Hvidløg, salat	Tomat

Sammensætning af bede/rækker vinter/forår

Bed 1

4 rækker forårsløg i 2 hold (sat november og februar)
1 række persille i midterrekken (indplantet i november)
2 rækker gulerødder (sået i februar)

Bed 2

4 rækker hvidløg
3 rækker salat udplantet i februar/marts

Bed 3

Flader med hhv. 4 m² rucola, 1 m² syre, 1 m² kørvel og 1 m² mælde
3 korte rækker radisser med 10% majroe frø til høst i maj

Bed 4

4 rækker spinat sået i november. Rødbedefrø stikkes ned i februar med 10–15 cm mellemrum.

Bed 5

Her indplantes porre, sølvbede, rosenkål, timian, rosmarin og blomster til vinterbrug/overvintring.